

Măriuca RADU

UN EXERCİTIU DE MUZEOGRAFIE

Un document recent descoperit într-o colecție particulară din Brașov¹ conține informații prețioase privind istoria atât de zbuciumată a muzeografiei brașovene. În principal este vorba despre o listă, datată 1 decembrie 1939, prin care Maria Ilie Savu, urmașă a familiei de comercianți Eremias-Savu, dona Muzeului „Astrei“, reprezentat prin distinsul cărturar Ioan Colan, 106 obiecte și 28 documente vechi.

Donatoarea reprezenta una dintre cele mai prestigioase case de comerț din Brașov, fondată în anul 1837 de săceleanul Dimitrie Eremias (1817-1887) ca firmă de delicatose, mirodenii și vopsele. Magazinul propriu-zis a fost completat pe parcurs cu o bodegă, prima de acest fel din Brașov; ambele localuri erau situate în piața centrală a orașului, pe Șirul Poamelor nr. 18, colț cu strada Hirscher nr. 2 (astăzi clădirea se găsește în administrarea Muzeului de Etnografie din Brașov, noua adresă fiind: Piața Sfatului nr. 15). Comerțul cu delicatose, ale cărui produse le întâlnim sub formă de reclame în paginile „Gazetei Transilvaniei“ sau pe foile cu antet ajunse până la noi, a fost sesizat și de Sextil Pușcariu, care menționa în **Brașovul de altădată**: „Numai Eremias n-avea concurent, căci specialitatea lui erau delicatosele și în special cele aduse prin «vama cucului» din România: măslina, țări, lăcherdă, halva și alte bunătăți mult apreciate de românii din Brașov“².

Dimitrie Eremias, fondatorul firmei³, era unul dintre cei mai stimați negustori brașoveni, făcând parte din acea generație de „aur“ cu mari merite pe tărâmul învățământului, culturii și presei românești brașovene. Pe Dimitrie Eremias îl găsim printre cei care au donat importante sume de bani pentru construirea lăcașului primului gimnaziu ortodox din Brașov și din Transilvania (azi Colegiul Național „Andrei Șaguna“), dar și ca membru al Casinei Române, al Gremiului de Comerț Levantin, membru fondator și susținător fervent al „Astrei“, component al reprezentanței orașenești. Practic, activitatea acestui negustor se identifică cu istoria modernă a orașului și cu aspirațiile națiunii române. În articolul intitulat „O veche casă comercială“, ocazionat de retragerea din afaceri a bătrânului negustor, „Gazeta Transilvaniei“⁴ constata că firma Eremias se numără printre puținele întreprinderi care au rezistat vicisitudinilor vremii, crizelor repetate și falimentelor care au determinat dispariția marilor case românești de negoț din Brașov, datorită celor două concepte care i-au stat la bază: munca susținută și onestitatea.

Urmașii lui Dimitrie Eremias, Ilie și Gheorghe Savu (nepoți de soră), i-au urmat exemplul îndeaproape, atât pe plan profesional, cât și național. Pentru atitudinea sa „promânească“ manifestată în timpul ocupării Brașovului de către trupele române în vara anului 1916, Ilie Savu a

¹ Documentul ne-a fost pus la dispoziție de doamnele Coralia Nandra și Mariana Nedelescu, urmașele familiei Eremias-Savu, cărora le mulțumim și pe această cale.

² Sintagma „vama cucului“ folosită de Sextil Pușcariu este doar o figură de stil pentru că importul produselor menționate era frecvent în vremea lui Eremias; Brașovul importa cantități mari de pește și icre; în timp ce crapul era mai ieftin, fiind consumat cu predilecție de păturile sărace, sturionul și caviarul erau mai scumpe. Vezi pentru detalii: *Rapoartele Camerei de Comerț și Industrie din Brașov din perioada 1851-1870*.

³ Firma era cunoscută sub numele „ZUM TÜRKISCHEN KAISER“ (LA ÎMPĂRATUL TURCESC).

⁴ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 230, 12/24 octombrie 1886, p. 3

fost întemnițat, fără a fi judecat, în închisoarea de la Cluj; peste numai doi ani cursul istoriei schimbându-se, pe același Ilie Savu îl găsim ca delegat din partea Gremiului la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia.⁵ Și după Primul Război Mondial familia Savu își continuă politica de susținere materială a școlii și culturii brașovene.

Donatoarea era văduva lui Ilie Savu, iar documentul pe care îl vom analiza în continuare face dovada înaltei conștiințe civice pe care această familie a manifestat-o de-a lungul a mai multe generații.

Beneficiarul donației era Despărțământul brașovean al „Astrei“, mai precis Muzeul acestuia, inaugurat în anul 1933.⁶ Se împlinea astfel un vis mai vechi al românilor brașoveni, acela de a-și putea prezenta liber istoria, datinile și propria cultură. Instituția s-a alcătuit și dezvoltat aproape în exclusivitate din donații în bani și obiecte făcute de brașoveni sau de personalități originare din acest oraș, fiind organizată pe cinci secțiuni: artă, etnografie, istorie, numismatică, medalistică, cărora li se adăuga și o bibliotecă bogată conținând: cărți rare, hărți, manuscrise, stampe și periodice. Așa cum se arată în Raportul „Astrei“ pe anul 1939 (deci anul donației), patrimoniul Muzeului ajunsese, pentru secțiile de etnografie și istorie, la cifra de 2.582 de obiecte.

Donația familiei Eremias-Savu, confirmată de Ioan Colan, secretar, bibliotecar și custode al Muzeului, distins intelectual și pasionat cercetător al trecutului Brașovului, consta dintr-o mare diversitate de obiecte și documente (vezi anexa) a căror valoare nu o vom comenta. Ceea ce interesează sunt denumirile (despre multe din ele astăzi nu se mai știe nimic), parfumul de epocă pe care acestea îl degajă și soarta ulterioară a acestei colecții.

Este știut faptul că, în anul 1948, prin desființarea „Astrei“, parte din valoroasele exponate ale bibliotecii și muzeului acestei prestigioase societăți culturale au fost distruse, iar cele care au scăpat furiei comuniste au fost dispersate. Manuscrisele, cărțile și periodicele au luat drumul Bibliotecii Regionale, iar obiectele muzeului (cărora li s-au adăugat și cele făcând parte din Muzeul Săsesc al Țării Bârsei) au stat la baza nou-înființatului Muzeu Regional Brașov, deschis în anul 1950 în actualul sediu din Casa Sfatului. La rândul ei, această instituție a cunoscut alte reorganizări, din ea desprinzându-se secțiile de artă și etnografie care, după 1989, s-au transformat în muzee independente. Aceste reșezări au avut ca urmare întocmirea unor noi registre de inventar, așa că, la ora actuală, stabilirea provenienței a devenit dificilă, dacă nu imposibilă. Pentru Muzeul de Istorie, în ceea ce privește vechile colecții, s-a trecut, la rubrica „proveniență“, Muzeul Săsesc al Țării Bârsei.

Totuși, grație acestei donații, se poate stabili, cel puțin parțial, o sursă corectă pentru câteva zeci de obiecte. La o cercetare superficială se pot constata următoarele: este clar că unele (narghileaua turcească, brățara cu mătâni și două cruciulițe, acul de aur brazilian, registrele de contabilitate și firmele) sunt iremediabil pierdute; altele pot fi bănuite ca făcând parte din sub-colecții: ceasul antic de perete, pipele, bancnotele, medalia comemorativă a „Alipirii Dobrogei“, piatra pentru măcinat, lacătul vechi, umbrela (descrierea fiind vagă, pot fi identificate doar în situația fericită în care apare un semn de recunoaștere); în sfârșit, o a treia categorie este alcătuită din obiectele certe expuse în expoziția de bază sau aflate în depozite. De un asemenea statut se bucură:

⁵ Măriuca Radu, *Destinul unei familii românești din Brașov Eremias-Savu*, extras din „Cumidava“, XXII-XXIV, Brașov, 1998-2000, p. 129-140

⁶ Sanda Maria Buta, *Vechi colecții care stau la bazele Muzeului din Brașov*, extras din „Cumidava“, IX (partea I), Brașov, 1976, p. 179-187

bastonul-pipă, cântarele, balanțele, greutățile, garnitura „cu ocale vechi turcești rotunde (9 buc.)“, „garnitura cu cumpănă mică și măsurile ei“, parte dintre ele așezate, culmea!, chiar în secțiunea de expoziție consacrată comerțului brașovean, adică în locul care li se cuvenea de drept.

Iată că un document, inofensiv la o primă vedere, poate să ofere informații prețioase din sfera comerțului, a personalităților și a instituțiilor brașovene, completând și un capitol din trecutul muzeografiei locale.

Acest lucru demonstrează, în pofida unor păreri răutăcioase enunțate de-a lungul timpului, cum că muzeograful „nu este cercetător“, că prima funcție a unui muzeu trebuie să fie cercetarea aplicată (adică stabilirea drumului între document și obiect) îmbinată armonios cu valorificarea colecțiilor.

ANEXĂ*

Donația Firmei Eremias Nepoții Brașov

Tablou despre obiectele donate Asociațiunii „Astra“ secția Brașov de Doamna Maria Ilioe Savu – Brașov Str. Hirscher Nr. 2 în amintirea Firmei Eremias și Nepoții Gheorghe și Ilie Savu, comercianți în Brașov.

Obiectele:

1. Un cias antic de perete.
2. O narghilea turciască lucrată în scupeturi.
3. Un baston-pipă.
4. O lulea.
5. O garnitură cu greutăți vechi de alamă (10 buc.)
6. Un cântar vechiu cu cârlige.
7. O cumpănă cu două balanțe
8. O garnitură ocale vechi turcești rotunde (9 buc.)
9. Un lacăt vechiu cu cheia sa.
10. Două cârlige pentru saci de lână.
11. Un briceag adus de D. Eremia din Italia.
12. Un instrument chirurgical pentru punctație și 2 sticlute pentru păstrarea untdelemnului său.
13. O brățară cu mătânii și 2 cruciulițe.
14. Cinci bancnote vechi austriece (a. 1847-1866)
15. Două borcânașe cu suliman (de 90 de ani)
16. Două borcânașe cu pomadă p. Față.
17. O sticlă cu apă p. păr (Glycoblazol).
18. Un picior de rac (Homar)
19. Zece sticlute cu olei mentholat chimer

20. O medalie comemorativă a „Alipirii Dobrogei“.
21. Două brățări de fier p. răufăcători.
22. Trei greutăți vechi.
23. Mai multe cărțile de foite p. țigarete (vechi, austriece și turcești).
24. Un pachetel cu pilule mentolate (vechi).
25. Două sticle cu cerneală (vechi).
26. O sticlă cu medicament tonic (vechiu)
27. O piatră (morișcă) pentru măcinat.
28. O garnitură cu cumpănă mică și măsurile ei.
29. O cutie cu ghindă de Brazilia.
30. O cutie cu diverse pietri și un ac. de aur din Brazilia.
31. O săgeată de piatră adusă din San Paulo (Brazilia)

Documentele:

1. Nouă diverse documente vechi.
 2. 19 Registre vechi de contabilitate, ce privește firma Eremias înființată la a. 1837.
 3. Două Firmele vechi firme Eremias
 4. Una cutie pentru ceai vechi.
 5. Una pudrieră.
- Brașov 1 Dec. 1939.
6. Una umbrelă vechi

*Am primit pentru Muzeul „Astrei“
Brașov toate obiectele și actele cuprinse
în acest tablou*

2 Decembrie 1939

*Ioan Colan
Secretar și Bibliotecar al
„Astrei“ Brașov*

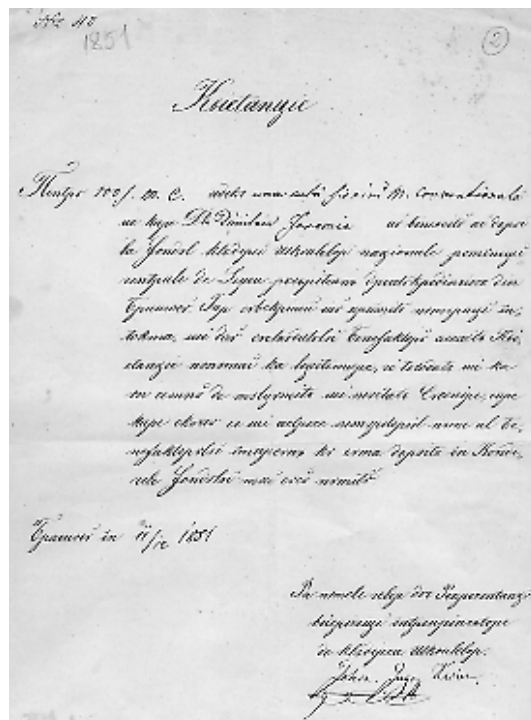
* Documentul are două file, fiind scris cu cerneală albastră. S-a transcris fără nici o modificare pentru a-i păstra tot farmecul.

1) Dimitrie Eremias (1817 – 1887);
fotografie originală aflată în custodia
Muzeului Județean de Istorie Brașov

2) Piața Centrală a Brașovului la 1848; în clădirea din stânga – vis-à-vis de Casa Comerțului – se găsea magazinul firmei (reproducere din volumul *Das Burzenland*, III. 1, planșa 72)

3) Chitanță originală, confirmând achitarea
de către Dimitrie Eremias a sumei de 100
fl. M. C. pentru „fondul clădirii școalelor
naționale românești centrale din Brașov“
(1851)

4) Ilie Savu, negustor, delegat la Alba-Iulia din partea Societății Comercianților Români din Brașov

5) Antetul firmei Eremias; în partea dreaptă sunt prezentate specialitățile care i-au creat o faimă binemeritată. De menționat că această categorie de documente reprezintă astăzi o raritate.